

ΑΠΟΚΤΗΜΑΤΑ 2001-2002

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

ΕΜΕΤ

Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης είναι:

Ο χώρος στον οποίο συλλέγονται, φυλάσσονται, μελετώνται και εκτίθενται τα έργα τέχνης που δημιουργούνται στη σύγχρονη εποχή.

Σύγχρονη Τέχνη ονομάζεται:

Η τέχνη που παράγεται στη σημερινή εποχή αλλά και που, μέσα από τους πειραματισμούς της με νέα υλικά και τεχνικές, ερευνά νέους τρόπους καλλιτεχνικής έκφρασης.

Για τους πειραματισμούς τους αυτούς, οι σύγχρονοι καλλιτέχνες μπορεί να χρησιμοποιούν από τα αντικείμενα της καθημερινής μας ζωής μέχρι και τα προϊόντα της σύγχρονης τεχνολογίας, όπως το βίντεο και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές.

Βασικός Σκοπός του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης είναι:

Να βοηθήσει το κοινό ώστε να κατανοήσει και, επομένως, να απολαύσει την καλλιτεχνική δημιουργία της εποχής μας.

Το **Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης** στο πλαίσιο αυτής της έκθεσης παρουσιάζει ένα μέρος της συλλογής του: τα έργα που απέκτησε τα δύο τελευταία χρόνια λειτουργίας του (2001-2002), είτε αγοράζοντάς τα είτε κάνοντάς τα αποδεκτά ως δωρεά από τους καλλιτέχνες.

Οι κάρτες που κρατάς στα χέρια σου παρουσιάζουν δέκα από τα έργα της παρούσας έκθεσης, τα οποία είναι αντιπροσωπευτικά των τάσεων της σύγχρονης ελληνικής τέχνης έτσι όπως διαμορφώθηκε από τη δεκαετία του 1960 μέχρι σήμερα. Με αυτές τις κάρτες θα έχεις την ευκαιρία να παρακολουθήσεις:

α) τον τρόπο με τον οποίο οι σύγχρονοι καλλιτέχνες εντάσσουν στο έργο τους νέα υλικά, υλικά που συναντούμε στη σύγχρονη καθημερινή μας ζωή (όπως κάνει ο Παύλος, ο Ν. Κεσσανλής και η Χρύσα),

β) τη σχέση σύγχρονης τέχνης και τεχνολογίας, όπως η χρήση βιομηχανικών υλικών ή ηλεκτρονικών υπολογιστών για τη δημιουργία έργων τέχνης,

γ) την εκδήλωση κοινωνικοπολιτικού προβληματισμού, όπως γίνεται μέσα από το έργο του Γ. Ψυχοπαίδη και του Δ. Κοκκινίδη,

δ) τη δημιουργία σύνθετων έργων, που απλώνονται στο χώρο, όπως είναι η εγκατάσταση του Γ. Χατζημιχάλη και

ε) τις τάσεις και τους προβληματισμούς της νεότερης γενιάς καλλιτεχνών, στην οποία ανήκει ο Κ. Βελώνης.

Τα κείμενα που βρίσκονται πίσω από κάθε κάρτα θα σε βοηθήσουν να παρατηρήσεις καλύτερα τα έργα, να επιχειρήσεις μόνος σου την ερμηνεία τους, να τα συνδέσεις με δικές σου εμπειρίες και ίσως σε βοηθήσουν να προσεγγίσεις με μεγαλύτερη σιγουριά τα υπόλοιπα έργα της έκθεσης.

Παύλος (Φιλιατρά, 1930)

Papiers Cadeaux Lafayette (Χαρτί περιτυλίγματος Λαφαγιέτ), 1965

Διατηρώντας το ορθογώνιο σχήμα ενός πίνακα ζωγραφικής, ο Παύλος δημιουργεί ένα έργο του οποίου το θέμα μάς είναι άγνωστο. Τον πίνακα συνθέτουν ίσα μεταξύ τους ορθογώνια παραλληλόγραμμα, παραταγμένα σε οριζόντιες και κάθετες σειρές.

Υπάρχει σ' αυτή τη σύνθεση αρμονία, συμμετρία και αυστηρή δομή;

Ποια χρώματα επικρατούν; Είναι φωτεινά; Δημιουργούν έντονες αντιθέσεις;

Τι συναισθήματα σου προκαλούν;

Αν και συνήθως ο τίτλος ενός έργου μας πληροφορεί για το θέμα του, σ' αυτή την περίπτωση δεν ισχύει κάτι τέτοιο. Εδώ, μέσα από τον τίτλο δηλώνεται το υλικό από το οποίο δημιουργήθηκε: το χαρτί περιτυλίγματος που χρησιμοποιούσαν σ' ένα συγκεκριμένο κατάστημα στη Γαλλία.

Ο Παύλος επινόησε την εξής πρωτότυπη τεχνική: έπαιρνε χρωματιστά χαρτιά, όπως χαρτί περιτυλίγματος, αφίσες, εφημερίδες, τα έκοβε σε λωρίδες και, χρησιμοποιώντας τη ράχη μιας μεγάλης ποσότητας από λωρίδες, δημιουργούσε τα έργα του. Αργότερα, αντί για πίνακες, κατασκεύαζε με την ίδια τεχνική αντικείμενα της καθημερινής ζωής (ρούχα, καπέλα, βιβλία κτλ.), δηλαδή αντικείμενα που απεικονίζονται στις νεκρές φύσεις της παραδοσιακής ζωγραφικής.

Ποια είναι η γνώμη σου σχετικά με τη χρήση μη καλλιτεχνικών -όπως τα ονομάζουμε- υλικών για τη δημιουργία έργων τέχνης; Αφού παρατηρήσεις τα έργα κι άλλων καλλιτεχνών αυτής της έκθεσης στα οποία έχει γίνει χρήση μη καλλιτεχνικών υλικών, προσπάθησε να διακρίνεις αν κάποιες φορές τα υλικά αυτά αποκτούν ένα συμβολικό νόημα, ενώ κάποιες άλλες χρησιμοποιούνται καθαρά για το εικαστικό αποτέλεσμα που δημιουργούν.

Το έργο *Papiers Cadeaux Lafayette* σε τι διαφέρει από έναν παραδοσιακό πίνακα ζωγραφικής; Δες την επιφάνεια που δημιουργούν οι ράχες των χαρτιών: είναι επίπεδη; ανάγλυφη; κυματιστή; Αν μπορούσες να την αγγίξεις, πιστεύεις ότι θα ήταν σκληρή, τραχιά και δύσκαμπτη ή όχι;

Όταν θα βρεθείς μπροστά στο ίδιο το έργο (όχι στη φωτογραφία του), παρατήρησε το καθώς θα κινείσαι από τη δεξιά προς την αριστερή πλευρά του ή αντιστρόφως.

Θα δεις ότι οι χρωματικοί τόνοι με την κίνησή σου στο χώρο θα αλλάζουν. Μπορείς να εξηγήσεις γιατί συμβαίνει αυτό; Μπορεί να συμβεί το ίδιο και σ' έναν ζωγραφικό πίνακα;

Νίκος Κεσσανλής (Θεσσαλονίκη, 1930)

Τοίχος, 1961

Παρατήρησε καλά αυτόν τον πίνακα και προσπάθησε να τον περιγράψεις. Μπορείς να μιλήσεις περισσότερο για το **τι** απεικονίζει, δηλαδή το θέμα του, ή για το **πώς** έχει δημιουργηθεί αυτή η εικόνα;

Σε πόσες από τις παρακάτω ερωτήσεις μπορείς να απαντήσεις:

- ποιο χρώμα κυριαρχεί;
- τι είδους σχήματα διακρίνεις; είναι γεωμετρικά, ή ακανόνιστα και τυχαία;
- πώς είναι η επιφάνεια του πίνακα;
- μπορείς να διακρίνεις τι υλικά έχει χρησιμοποιήσει ο καλλιτέχνης;
- μπορείς να καταλάβεις τον τρόπο με τον οποίο δούλεψε για να δημιουργήσει αυτό το έργο;

Ο Ν. Κεσσανλής ανήκει σε μια γενιά ζωγράφων για τους οποίους τέχνη δεν σημαίνει αναπαράσταση του ορατού κόσμου μέσω της μίμησής του.

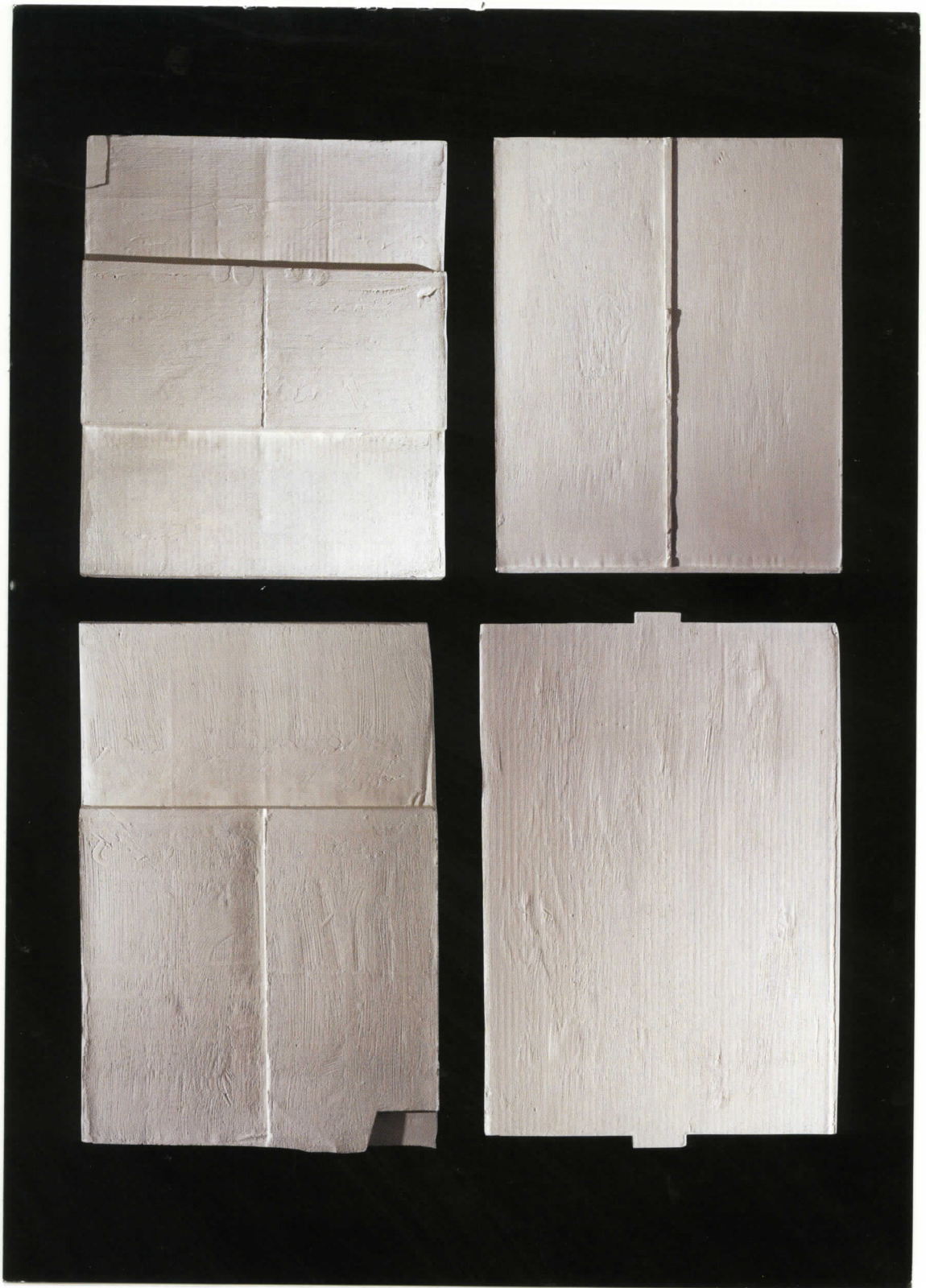
Πειραματίζεται, λοιπόν, με νέους τρόπους δημιουργίας εικόνων, εικόνες που είναι απαλλαγμένες από τις αναγνωρίσιμες μορφές της παραδοσιακής ζωγραφικής. Ακόμα πειραματίζεται και με το χειρισμό νέων υλικών, υλικά τα οποία μέχρι τότε δεν χρησιμοποιούσαν οι καλλιτέχνες. Τα υλικά αυτά "επιτρέπουν" στον ζωγράφο να κάνει εμφανή τον τρόπο με τον οποίο τα δούλεψε, να αφήσει δηλαδή τα ίχνη της χειρονομίας του κατά τη διάρκεια της δημιουργικής διαδικασίας.

Έτσι ο Ν. Κεσσανλής, για να δημιουργήσει τη σειρά των έργων με τον τίτλο *Τοίχος*, τσαλακώνει, κολλά, τρυπά, σκίζει και ξεκολλά επάνω στο μουσαμά του διάφορα υλικά, όπως είναι το χαρτί, το ύφασμα κ.ά.

Με ποιον τρόπο πιστεύεις πως δούλεψε το χρώμα του; χρησιμοποίησε πινέλο ή σπάτουλα; πώς αλλιώς;

Γιατί αυτά τα έργα πήραν τον τίτλο *Τοίχος*; Σκέψου ότι ένας τοίχος μπορεί να είναι γραμμένος με σπρέι, να έχει ξεφτίσει το χρώμα του ή να έχει φθαρεί ο σοβάς του, να έχουν κολλήσει επάλληλα στρώματα από αφίσες κτλ.

Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές μπορείς να διακρίνεις ανάμεσα σ' αυτόν τον πίνακα και σ' έναν πίνακα της παραδοσιακής ζωγραφικής;

Χρύσα (Αθήνα, 1933)
Κυκλαδικά Βιβλία, 1957-1962

Προσπάθησε να περιγράψει ένα έργο από τη σειρά *Κυκλαδικά Βιβλία* της Χρύσας. Μίλησε για το χρώμα του, το σχήμα του, το μέγεθός του, την επιφάνειά του και το υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένο. Αν δεν αναγνωρίζεις το υλικό, προσπάθησε να διακρίνεις τις ιδιότητές του: είναι ελαφρύ ή βαρύ; σκληρό ή μαλακό; Ας επιχειρήσουμε τώρα μια σύνδεση των χαρακτηριστικών του έργου με τον τίτλο του:

Τι ομοιότητες και τι διαφορές υπάρχουν ανάμεσα σ' ένα βιβλίο και σ' ένα έργο της σειράς *Κυκλαδικά Βιβλία*;

Το επίθετο "κυκλαδικά" μας παραπέμπει σ' έναν συγκεκριμένο τόπο, στα νησιά των Κυκλάδων. Θυμήσου ένα οποιοδήποτε νησί των Κυκλάδων που έχεις επισκεφτεί ή φέρε στο μυαλό σου εικόνες από κάρτες αυτών των νησιών. Ποιο χρώμα κυριαρχεί στην αρχιτεκτονική του τόπου;

Ίσως γνωρίζεις από το μάθημα της ιστορίας ότι στις Κυκλάδες είχε αναπτυχθεί ένας από τους αρχαιότερους και πολύ ενδιαφέροντες πολιτισμούς, για τον οποίο λίγα στοιχεία γνωρίζουμε αφού δεν έχουμε γραπτές πηγές. Επομένως το επίθετο "κυκλαδικά" μας ταξιδεύει και στο χρόνο.

Γνωρίζεις τα κυκλαδικά ειδώλια; Βρες μια εικόνα από ένα κυκλαδικό ειδώλιο και προσπάθησε να βρεις ομοιότητες ανάμεσα σ' αυτό και σ' ένα από τα *Κυκλαδικά Βιβλία* της Χρύσας.

Ας δούμε τώρα πώς δημιουργήθηκε αυτή η σειρά έργων.

Όπως έκαναν πολλοί άλλοι καλλιτέχνες τη δεκαετία του 1950, η Χρύσα πειραματίστηκε μ' ένα καθημερινό αντικείμενο, ένα χαρτοκιβώτιο. Χρησιμοποίησε το χαρτοκιβώτιο ως μήτρα και έχυσε μέσα γύψο. Όταν στέγνωσε ο γύψος, άνοιξε το κουτί και είδε ότι τα αποτυπώματα που άφησαν επάνω του οι εγκοπές και η υφή του χαρτονιού είχαν δημιουργήσει ένα ενδιαφέρον εικαστικό αποτέλεσμα. Με τον ίδιο τρόπο έφτιαξε και άλλα τέτοια έργα. Η απλότητα της μορφής τους θύμισαν την κυκλαδική γλυπτική, ενώ το ελαφρύ ανάγλυφο στην επιφάνεια του γύψου έδινε την εντύπωση ότι κάποτε ήταν χαραγμένη επάνω του κάποια άγνωστη σ' εμάς γραφή.

Τώρα πια δεν ήταν δύσκολο να δοθεί στα έργα και ο τίτλος τους.

Όταν η Χρύσα δημιούργησε τα *Κυκλαδικά Βιβλία*, ήταν μια νεαρή καλλιτέχνις που μόλις είχε τελειώσει της σπουδές της και είχε εγκατασταθεί στη Νέα Υόρκη. Πιστεύεις πως το γεγονός ότι ζούσε μακριά από την πατρίδα της είχε κάποια επίδραση στο έργο της;

Μπία Ντάβου (Αθήνα, 1932-1996)

Πλέγμα, 1970

Το υλικό από το οποίο δημιουργήθηκε αυτό το έργο είναι το πλεξιγκλάς, ένα συνθετικό υλικό που μοιάζει με γυαλί αλλά είναι πολύ ανθεκτικό και έχει πολλές εφαρμογές στη βιομηχανία και την καθημερινή ζωή.

Παρατήρησε τα χαρακτηριστικά και την υφή αυτού του υλικού:

έχει λεία ή τραχιά επιφάνεια, γυαλιστερή ή θαμπή, είναι διάφανο ή αδιαφανές, σκληρό ή μαλακό;

Ο τρόπος με τον οποίο εργάστηκε η Μπία Ντάβου για να δημιουργήσει αυτό το έργο πιστεύεις πως μοιάζει περισσότερο με τον τρόπο που δουλεύει ένας ζωγράφος ή ένας γλύπτης; Αν δεν βρίσκεις κανένα κοινό σημείο με τον τρόπο που δουλεύει ένας ζωγράφος, παρατήρησε ότι και σ' αυτό το έργο η καλλιτέχνης "αναμειγνύει" χρώματα, όπως κάνει και ένας ζωγράφος, μόνο που εδώ το κάνει με διαφορετικό τρόπο. Ποιος είναι αυτός ο τρόπος και ποια ιδιότητα του υλικού, του πλεξιγκλάς, επιτρέπει την "ανάμειξη" των χρωμάτων;

Ας δούμε από πιο κοντά πώς συνέθεσε η Μπία Ντάβου το *Πλέγμα*: χρησιμοποίησε τρία διαφορετικού χρώματος φύλλα από πλεξιγκλάς, στο καθένα από τα οποία δημιούργησε τρία καμπυλόγραμμα ανοίγματα. Συνέδεσε παράλληλα μεταξύ τους τα φύλλα από πλεξιγκλάς, φροντίζοντας να υπάρχει ανάμεσά τους μικρή απόσταση.

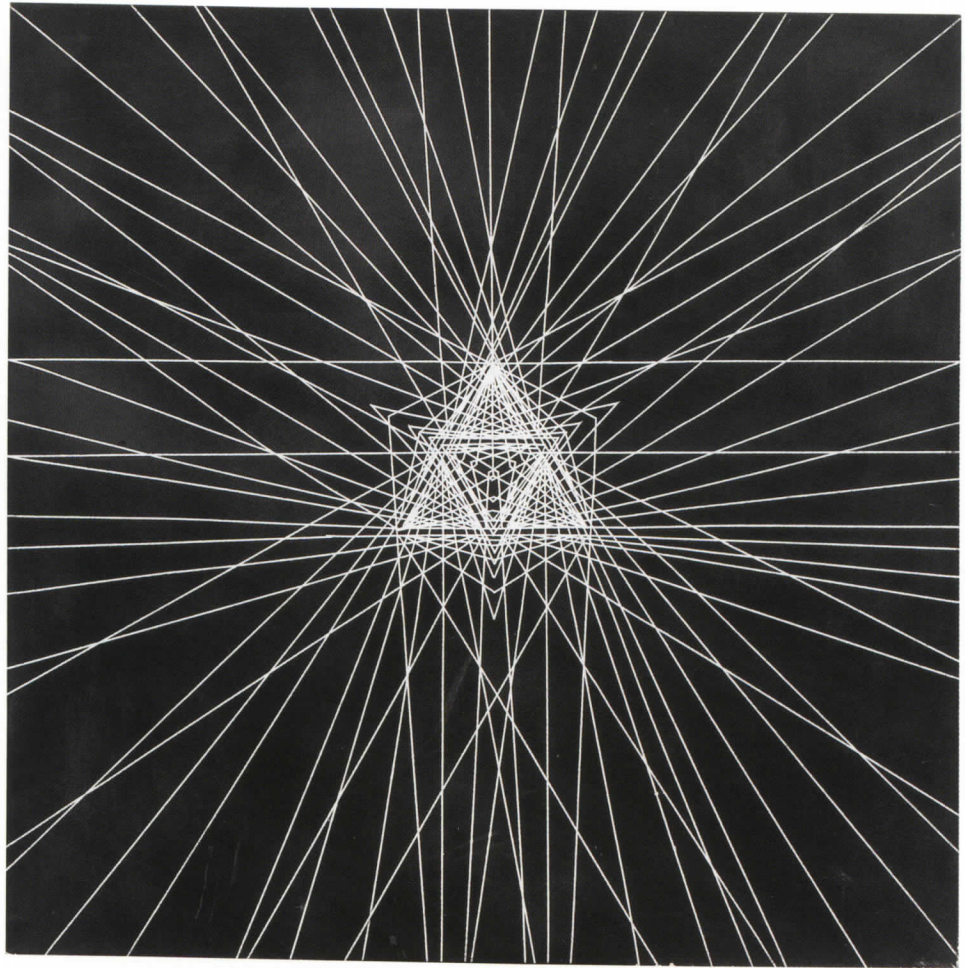
Πριν τα συνδέσει, τοποθέτησε τα χρωματιστά φύλλα με διαφορετική σειρά και πειραματίστηκε με τη διάταξη των σχημάτων - ανοιγμάτων για ν' αποφασίσει ποιος απ' όλους τους δυνατούς συνδυασμούς δίνει το πιο ικανοποιητικό αισθητικό αποτέλεσμα.

Πιστεύεις ότι υπάρχει ρυθμός, αρμονία και αυστηρή δομή σ' αυτό το έργο; Με ποιον τρόπο επιτυγχάνεται;

Παρατήρησε το έργο καθώς κινείσαι στο χώρο. Αλλάζουν τα σχήματα και η αίσθηση που σου δημιουργεί το έργο; Ποιος είναι ο ρόλος του κενού διαστήματος ανάμεσα στα φύλλα από πλεξιγκλάς;

Πιστεύεις ότι το χρώμα και το σχήμα κατέχουν στο έργο αυτό ισάξιο ρόλο;

Σε ποια κατηγορία έργων θα κατέτασες το *Πλέγμα*: είναι ένα ζωγραφικό έργο ή είναι γλυπτό; είναι τρισδιάστατη κατασκευή; Μπορείς να επινοήσεις έναν άλλον όρο που θα του ταίριαζε καλύτερα;

Παντελής Ξαγοράρης (Πειραιάς, 1929-Αθήνα, 2000)
Κυβική καμπύλη, 1987

Παρατήρησε τις γραμμές και τα σχήματα του έργου. Ποιες από τις παρακάτω λέξεις ταιριάζουν με την εντύπωση που σου δημιουργεί η όλη σύνθεση: κίνηση, δυναμισμός, ηρεμία, ακρίβεια, ρυθμός, αρρυθμία, αρμονία, χάος, τάξη, αποδιοργάνωση, δομή. Άλλες;

Το έργο *Κυβική καμπύλη* του Π. Ξαγοράρη, με τους γεωμετρικούς σχηματισμούς που παρουσιάζει, σου δίνει την εντύπωση έργου που δημιουργήθηκε από το χέρι του καλλιτέχνη ή ότι σχεδιάστηκε με κάποιον άλλο τρόπο, με τη βοήθεια κάποιου ηλεκτρονικού μέσου; Ποια χαρακτηριστικά του σε οδήγησαν σ' αυτό το συμπέρασμα;

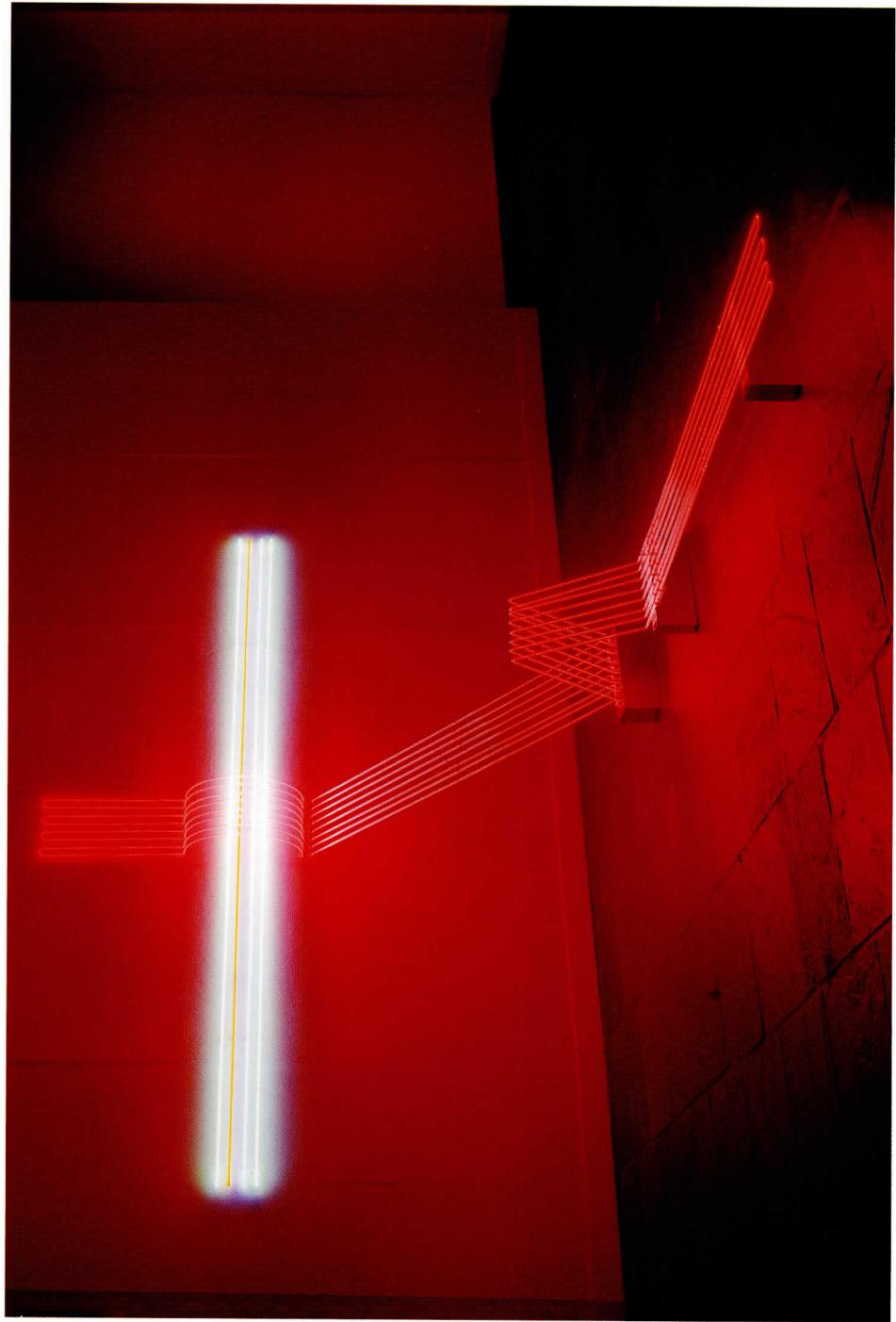
Η *Κυβική καμπύλη* είναι η γραφική παράσταση μιας εξίσωσης, επομένως πράγματι το έργο αυτό αποτελεί "δημιούργημα" ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή. Ανήκει σε μια σειρά έργων του Π. Ξαγοράρη τα οποία δημιουργήθηκαν με τη βοήθεια προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η διαδικασία δημιουργίας αυτών των έργων, η οποία δεν είναι καθόλου προφανής σε όσους δεν είναι εξοικειωμένοι με τα μαθηματικά και τους υπολογιστές, είναι περίπου η εξής:

Ο καλλιτέχνης χειρίζεται ένα πρόγραμμα Η/Υ το οποίο σχεδιάζει τη γραφική παράσταση μαθηματικών συναρτήσεων για διάφορες "τυχαίες" τιμές των παραμέτρων τους. Τα σχήματα που παρουσιάζονται στην οθόνη του υπολογιστή είναι πολλά και απρόβλεπτα για τον καλλιτέχνη, ο οποίος τελικά επιλέγει και αποφασίζει ποια από αυτά θα αποτελέσουν το έργο του.

Ποιες είναι οι ικανότητες και οι γνώσεις που απαιτούνται από τον δημιουργό ενός τέτοιου έργου; Μπορείς να τις συγκρίνεις με αυτές που διαθέτουν οι καλλιτέχνες της παραδοσιακής ζωγραφικής;

Με την εισαγωγή του Η/Υ στον τομέα της καλλιτεχνικής δημιουργίας, πώς έχει αλλάξει η σχέση δημιουργού και έργου τέχνης;

Μπορείς να αναφέρεις κάποιες άλλες τέχνες στις οποίες ο ηλεκτρονικός υπολογιστής χρησιμοποιείται ως μέσο έκφρασης; Για να αναφέρουμε δύο παραδείγματα, γνωρίζεις ίσως ότι υπάρχει δυνατότητα δημιουργίας μουσικών συνθέσεων ή οπτικών εφέ στον κινηματογράφο με τη βοήθεια προγραμμάτων Η/Υ;

Στήβεν Αντωνάκος (Γύθειο, 1926)
Red Neon from Wall to Floor
(Κόκκινο νέον από τον τοίχο στο πάτωμα), 1967

Αναγνωρίζεις το υλικό ή, καλύτερα, το μέσο από το οποίο δημιουργήθηκε αυτό το έργο;

Κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970, την εποχή δηλαδή που δημιουργήθηκε το Κόκκινο νέον του Στ. Αντωνάκου, χρησιμοποιούσαν πολύ συχνά το φως νέον για την κατασκευή διαφημιστικών επιγραφών και επιγραφών καταστημάτων.

Τι πιστεύεις ότι επιτυγχάνεται με τη χρήση αυτού του πολύ κοινότυπου για τα αστικά κέντρα υλικού; Το έργο γίνεται περισσότερο οικείο για το κοινό; Μήπως συμβάλλει στο να δούμε τις εικόνες που μας περιβάλλουν με διαφορετική ματιά, προσδίδοντας άλλη διάσταση στη σύγχρονη καθημερινότητα;

Γραμμή και χρώμα, λοιπόν, δύο βασικά στοιχεία μιας εικόνας, δεν δημιουργούνται με τη χρήση των παραδοσιακών μέσων που συνήθως χειρίζεται ένας ζωγράφος, αλλά από σωλήνες τους οποίους διαπερνά το φως νέον. Και αντί για τη ζωγραφική -δισδιάστατη- επιφάνεια, εδώ έχουμε τον τρισδιάστατο χώρο στον οποίο το έργο εκτείνεται, κάτι που συμβαίνει με τα έργα της γλυπτικής.

Μπορείς να βρεις ένα ακόμη έργο αυτής της έκθεσης που να συνδυάζει στοιχεία της ζωγραφικής και της γλυπτικής τέχνης; Σύγκρινε αυτό το έργο του Στ.

Αντωνάκου με το *Πλέγμα* της Μπίας Ντάβου. Μπορείς να αναφέρεις τουλάχιστο μια ομοιότητα και μια διαφορά ανάμεσά τους;

Παρατήρησε ότι οι σωλήνες νέον σχηματίζουν οριζόντιες και κάθετες ευθείες, καθώς και καμπύλες γραμμές και οξείες γωνίες, σε μια διάταξη που ο καλλιτέχνης επέλεξε ώστε να πετύχει στο έργο του το επιθυμητό αισθητικό αποτέλεσμα. Οι οριζόντιες και κάθετες ευθείες ίσως σου δίνουν την αίσθηση του ημιτελούς, το ότι υπάρχει η δυνατότητα να προεκταθεί το έργο προς διάφορες διευθύνσεις.

Αυτό το χαρακτηριστικό του έργου πιστεύεις ότι το κάνει να δείχνει στατικό ή δυναμικό; Αν μπορούσες να επέμβεις στο έργο και να το προεκτείνεις, πώς θα συνέχιζες τις ευθείες του; Λάβε υπόψη σου ότι ο καλλιτέχνης, για να υπάρξει ενδιαφέρον, χρησιμοποίησε και καμπύλες και γωνίες.

Θυμήσου ότι το Κόκκινο νέον εκτίθεται μόνο του σε μια αίθουσα του Μουσείου.

Γιατί συμβαίνει αυτό; Πώς επιδρά το έργο στο χώρο όπου εκτίθεται; Αν υπήρχε κι άλλο έργο στον ίδιο χώρο, θα επηρεαζόταν από το Κόκκινο νέον;

Δημοσθένης Κοκκινίδης (Πειραιάς, 1929)

Ιούλιος 1967, από την ενότητα *Των δε κακών μνήμη...* 1967-1997

Στο έργο αυτό απεικονίζονται πρόσωπα ανδρών που είναι παραμορφωμένα και φορούν στρατιωτικά καπέλα. Παρατήρησε ότι το χρώμα των προσώπων αυτών είναι κιτρινοπράσινο ή κιτρινοκόκκινο, χρώμα που παραπέμπει στην αρρώστια ή το θάνατο, ενώ προβάλλονται πάνω σε ουδέτερο γκριζωπό φόντο.

Τι συναισθήματα νιώθεις αντικρίζοντας αυτά τα πρόσωπα; Πιστεύεις ότι, αν τα χρώματα των προσώπων και του φόντου ήταν διαφορετικά, θα δημιουργούσαν την ίδια εντύπωση;

Αν τα στρατιωτικά καπέλα αποτελούν σύμβολα εξουσίας και αν τα πρόσωπα δίνουν το στίγμα της, πώς θα περιέγραφες την εξουσία και το πολιτικό καθεστώς στα οποία αναφέρεται ο καλλιτέχνης;

Παρατήρησε ότι τα πρόσωπα "εγκλείονται" μέσα σε δύο ίσα και ενωμένα μεταξύ τους τετράγωνα χαρτόνια, τα οποία με τη σειρά τους περικλείονται σε μια κίτρινη κορνίζα. Επαναλαμβάνονται έτσι ίσες και κάθετες μεταξύ τους ευθείες γραμμές καθώς και ορθές γωνίες.

Ποια χαρακτηριστικά της εξουσίας και του καθεστώτος που υπονοείται στο έργο τονίζονται με την κυριαρχία αυτών των σχημάτων; Ο χώρος που ορίζεται από τα ορθογώνια αυτά σχήματα σου δίνει την αίσθηση ότι αφήνει περιθώρια ελευθερίας κινήσεων για τους ανθρώπους ή ότι τους κρατά εγκλωβισμένους;

Η χρονολογία του έργου καθώς και ο τίτλος του θα μας βοηθήσουν τώρα να καταλάβουμε ακριβέστερα το θέμα του. Ίσως γνωρίζεις ότι τον Απρίλιο του 1967 στην Ελλάδα μια ομάδα στρατιωτικών κατέλαβε την εξουσία με πραξικόπημα.

Ακολούθησε κατάλυση του Συντάγματος και των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων των πολιτών, συλλήψεις και φυλακίσεις των αντιφρονούντων κτλ. Το διάστημα αυτό ο Δ. Κοκκινίδης δημιουργεί μια ενότητα έργων, με γενικό τίτλο *Των δε κακών μνήμη*, στην οποία ανήκει και το έργο που συζητούμε. Τα έργα αυτής της ενότητας λοιπόν εκφράζουν την αυθόρμητη αντίδραση του καλλιτέχνη απέναντι στην κοινωνική και πολιτική κατάσταση της Ελλάδας την περίοδο αυτή.

Πιστεύεις ότι την εποχή που δημιουργήθηκαν τα έργα αυτά θα μπορούσαν ελεύθερα να παρουσιαστούν στο κοινό; Αν όχι, τότε γιατί ο καλλιτέχνης τα δημιούργησε; Ποια πιστεύεις πως θα ήταν η στάση και τα συναισθήματα του κοινού, αν αυτά τα έργα παρουσιάζονταν σε έκθεση την εποχή που δημιουργήθηκαν; Ποια είναι η δική μας στάση σήμερα; Αν πιστεύεις ότι διαφέρει, αιτιολόγησε γιατί συμβαίνει αυτό.

Παρατήρησε, τέλος, την ύπαρξη της ελληνικής σημαίας στο αριστερό τμήμα του έργου. Αφού λάβεις υπόψη σου ότι τα δικτατορικά καθεστώτα καπηλεύονται τα εθνικά σύμβολα, εξήγησε για ποιο λόγο η σημαία απεικονίζεται με μια παραλλαγή. Ανάτρεξε στη διεθνή επικαιρότητα της εποχής και προσπάθησε να ερμηνεύσεις την ύπαρξη και της αμερικανικής σημαίας.

Γιάννης Ψυχοπαίδης (Αθήνα, 1945)

Το γράμμα που δεν έφτασε, 1982

Ο Γ. Ψυχοπαίδης δημιούργησε μια ενότητα έργων με τίτλο *Το γράμμα που δεν έφτασε*, εμπνεόμενος από ένα αληθινό γεγονός που συνέβη στον ίδιο, τον καιρό που ζούσε στο Βερολίνο: μια μέρα του παραδόθηκε από τον ταχυδρόμο ένας κατεστραμμένος φάκελος απ' όπου έλειπε το γράμμα, το οποίο είχε σταλεί από την Ελλάδα, κι όπου η μόνη πληροφορία που διακρινόταν ήταν η διεύθυνση του παραλήπτη. Ποιος ήταν ο αποστολέας και τι έγραφε στο γράμμα παρέμεινε άγνωστο.

Μπορείς να διακρίνεις τέσσερα από τα υλικά που συνθέτουν το κολάζ που βλέπεις στην κάρτα σου; Ποια από αυτά συνδέονται με την αλληλογραφία και ποια όχι; Γιατί, κατά τη γνώμη σου, επέλεξε να έχει το έργο του σχετικά μικρό μέγεθος; Η αλληλογραφία είναι μια μορφή επικοινωνίας ανάμεσα σε ανθρώπους που ζουν μακριά ο ένας από τον άλλο. Μέσω όμως του κατεστραμμένου γράμματος που έλαβε ο Γ. Ψυχοπαίδης, η επικοινωνία δεν επιτελέστηκε. Με ποια χαρακτηριστικά του έργου δηλώνεται η εμποδισμένη και ατελής επικοινωνία;

Όταν συνέβη αυτό το περιστατικό, ο καλλιτέχνης, όπως και πολλοί άλλοι Έλληνες, ήταν μετανάστης. Ίσως έχεις κι εσύ συγγενείς μετανάστες και πιθανόν, ακούγοντάς τους να μιλούν συχνά τόσο για τη χώρα που τους φιλοξενεί όσο και για την πατρίδα τους, να έχεις προβληματιστεί σχετικά με την ψυχολογία των μεταναστών. Παρατήρησε το άγαλμα που δείχνει η καρτ-ποστάλ. Ποιο συναίσθημα του ανθρώπου που ζει μακριά από την πατρίδα του εκφράζεται μ' αυτό;

Γιατί ο καλλιτέχνης το τοποθετεί στο κέντρο της σύνθεσης;

Η χαλασμένη κασέτα τί αίσθηση σου προκαλεί και πώς εξηγείς την ύπαρξή της στο έργο;

Εκτός από τη νοσταλγία, ποια άλλα συναισθήματα και βιώματα των μεταναστών εκφράζονται, και με ποιον τρόπο τα αισθητοποιεί ο καλλιτέχνης;

Κωστής Βελώνης (Αθήνα, 1968)
Σουηδικό ιπτάμενο χαλί, 2001

Το υλικό που χρησιμοποίησε ο καλλιτέχνης για να δημιουργήσει αυτό το έργο είναι το ξύλο πεύκου, το ξύλο που χρησιμοποιούν συνήθως στη Σουηδία και στις άλλες σκανδιναβικές χώρες για την κατασκευή επίπλων και άλλων χρηστικών ή και διακοσμητικών αντικειμένων.

Ο Κ. Βελώνης λοιπόν σχεδιάζει μ' αυτό το υλικό ένα "χαλί". Κι ενώ το ξύλο δεν είναι εύκαμπτο, το ξύλινο χαλί του, όπως παρατηρείς, "κυματίζει".

Τι αίσθηση σου προκαλεί το κυματιστό χαλί; Πιστεύεις ότι αυτή η μορφή μειώνει κάπως την αίσθηση του βάρους από το ξύλο;

Διακρίνεις κάποιο άλλο παράδοξο στοιχείο σ' αυτό το έργο;

Θα έχεις ακούσει, σίγουρα, κάποια παραμύθια με ιπτάμενα χαλιά. Γνωρίζεις με ποιων χωρών τη λαϊκή παράδοση συνδέονται αυτά τα παραμύθια;

Τα αντικείμενα βιομηχανικού σχεδιασμού που συναντάμε στα σύγχρονα σπίτια έχουν μελετηθεί και κατασκευαστεί έτσι ώστε η απλή φόρμα τους να εξυπηρετεί τη λειτουργικότητά τους και τις ανάγκες των χρηστών τους. Το *Σουηδικό ιπτάμενο χαλί* ακολουθεί αυτή τη λογική του ντιζάιν; Είναι περισσότερο ένα διακοσμητικό ή ένα χρηστικό αντικείμενο;

Ο ίδιος ο καλλιτέχνης ονομάζει τα έργα του που έχουν ανάλογα χαρακτηριστικά με αυτό της κάρτας σου "πολιτισμικά αντικείμενα". Μπορείς να ερμηνεύσεις αυτόν τον όρο.

Γιώργος Χατζημιχάλης (Αθήνα, 1954)

Σχιστή Οδός, Το τρίστρατο όπου ο Οιδίποδας φόνευσε τον Λάιο. Περιγραφή και ιστορία της διαδρομής Θηβών, Κορίνθου, Δελφών, Θηβών, 1990-1995/1997

Οι χάρτες που όλοι γνωρίζουμε αποτελούν αναπαράσταση μιας γεωγραφικής περιοχής πάνω σε επίπεδη επιφάνεια, ενώ τα φυσικά χαρακτηριστικά του τόπου καθώς και οι πόλεις, τα κράτη κτλ. δηλώνονται με σύμβολα που μπορεί εύκολα να αναγνωρίσει κανείς.

Ο Γ. Χατζημιχάλης έχει συνθέσει τον νοητό χάρτη μιας περιοχής πάνω στην επιφάνεια ενός σιδερένιου τραπέζιου μεγάλων διαστάσεων.

Προσπάθησε να διακρίνει με ποιον τρόπο δηλώνεται η μορφολογία του εδάφους;

- με εναλλαγές του χρώματος;

- δουλεύοντας με διαφορετικό τρόπο κάθε σημείο του χάρτη, άλλοτε χαράσσοντας και άλλοτε δημιουργώντας παχύ ανάγλυφο;

Πώς αλλιώς;

- Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ο καλλιτέχνης επέλεξε να χρησιμοποιήσει αυτά τα υλικά για το χάρτη του; Αν είχε χρησιμοποιήσει χαρτί, το υλικό πάνω στο οποίο έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε σχεδιασμένους ή τυπωμένους τους χάρτες θα μας προκαλούσε διαφορετική εντύπωση; Σε τι θα διέφερε;

Οι φωτογραφίες που είναι τοποθετημένες στον τοίχο είναι:

- φωτογραφίες της περιοχής που αναπαριστά ο χάρτης και

- φωτογραφίες του ίδιου του έργου, του χάρτη δηλαδή που έχει συνθέσει ο καλλιτέχνης.

- Μπορείς να τις διακρίνεις και να πεις ποιες φωτογραφίες δείχνουν το τοπίο και ποιες το έργο;

Ο καλλιτέχνης μάς παρουσιάζει το συγκεκριμένο τοπίο και μέσα από έναν πίνακα ζωγραφισμένο από τον ίδιο αλλά και με το βίντεο.

Πιστεύεις ότι οι διαφορετικοί καλλιτεχνικοί τρόποι με τους οποίους παρουσιάζει τον συγκεκριμένο τόπο (τρισεπίστατη κατασκευή με ανάγλυφη επιφάνεια, φωτογραφία, ζωγραφική, βίντεο) δημιουργούν και διαφορετικές εντυπώσεις στους θεατές; Ποιος από αυτούς τους καλλιτεχνικούς τρόπους σου δημιούργησε την πιο έντονη εντύπωση;

Ο συγκεκριμένος τόπος που περιγράφεται στο έργο θεωρείται ότι είναι η διαδρομή που έκανε ο Οιδίποδας (Θήβα, Κόρινθος, Δελφοί, Θήβα) με κατάληξη το φόνου του Λαίου, χωρίς να γνωρίζει ότι είναι πατέρας του.

Τώρα που γνώρισες ακριβώς το θέμα του έργου και τον τραγικό μύθο στον οποίο αναφέρεται, το έργο απέκτησε για σένα μεγαλύτερη συναισθηματική φόρτιση;

Ο Γ. Χατζημιχάλης, για να χαράξει με ακρίβεια τη διαδρομή που ακολούθησε ο Οιδίποδας, συνεργάστηκε μ' έναν αρχαιολόγο, τον Γιάννη Πίκουλα.

Μπορείς να αναφέρεις με τη σειρά τα στάδια που ακολούθησε ο καλλιτέχνης μέχρι να ολοκληρώσει το έργο του;

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΜΣΤ

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για το Γυμνάσιο και το Λύκειο
Το έντυπο αυτό έγινε με αφορμή την έκθεση
Αποκτήματα 2001-2002, Ζωγραφική και Εγκαταστάσεις,
που παρουσιάστηκε στο Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης
τον Ιανουάριο του 2003.

Οργάνωση Εκπαιδευτικού Προγράμματος:
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης
Επιμέλεια-Υλοποίηση: Μαρίνα Τσέκου
Σχεδιασμός εντύπου: Γιώργος Τζιλιάνος
Εκτύπωση: ΒΙΒΛΙΟΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΑΕΠΕΕ

ISBN 960-87329-6-4

ΕΜΣΤ 2003
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης
Λεωφ. Καλλιρρόης & Φραντζή (πρώην εργοστάσιο ΦΙΞ)
Τηλ. 210 / 9242111-2, Φαξ 210 / 9245200
e-mail: education@emst.culture.gr